

DZĪVES PIEREDZE :

zināšanas,
attieksmes,
prasmes -

DZĪVEI :

izzīnai,
apdomai,
rīcībai !

Latvijas Universitāte

Dr.fiz., asoc.prof.

ANDRIS BROKS

Tālrunis: 26 567 120 (mob)

E-pasts : andris.broks@lu.lv

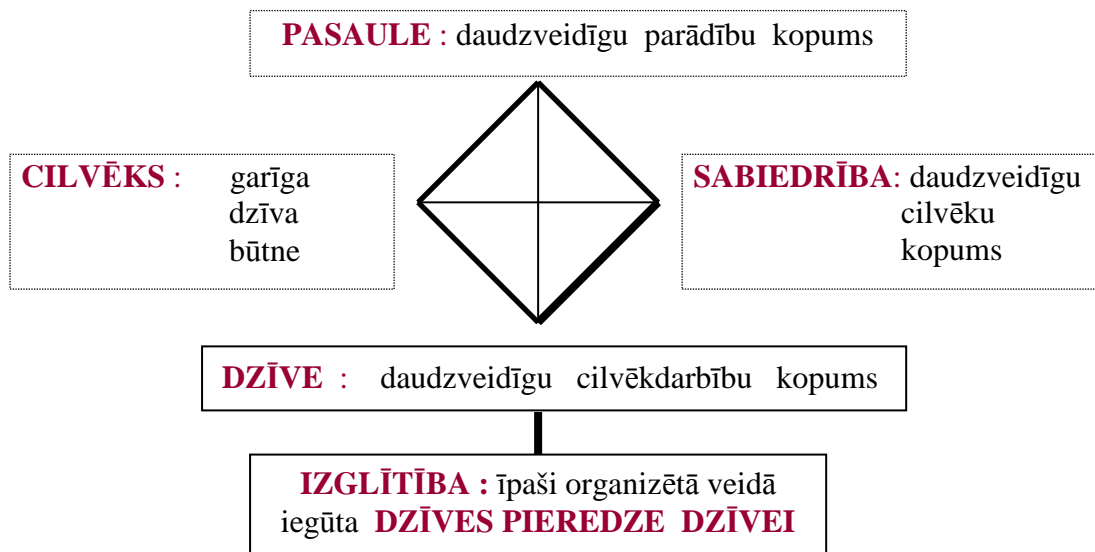
Blogs: <http://blogi.lu.lv/broks/>

PĒTNIECĪBA MŪSU DZĪVĒ UN IZGLĪTĪBĀ

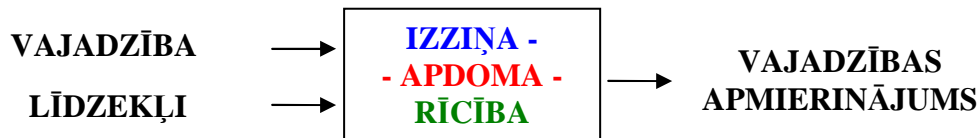
10.04.2011

*****

IEVADAM - Lielās Domas par dzīvi un izglītību

DZĪVE – daudzveidīgu cilvēkdarbību kopums,
kurā ikviena cilvēkdarbība ir noteiktas dzīves vajadzības apmierināšana.

DZĪVES PIEREDZE – zināšanas, attieksmes un prasmes

Prasmes – apliecina spējas (gribēšanu un varēšanu)
atbilstošās zināšanas un attieksmes īstenot dzīves praksē,

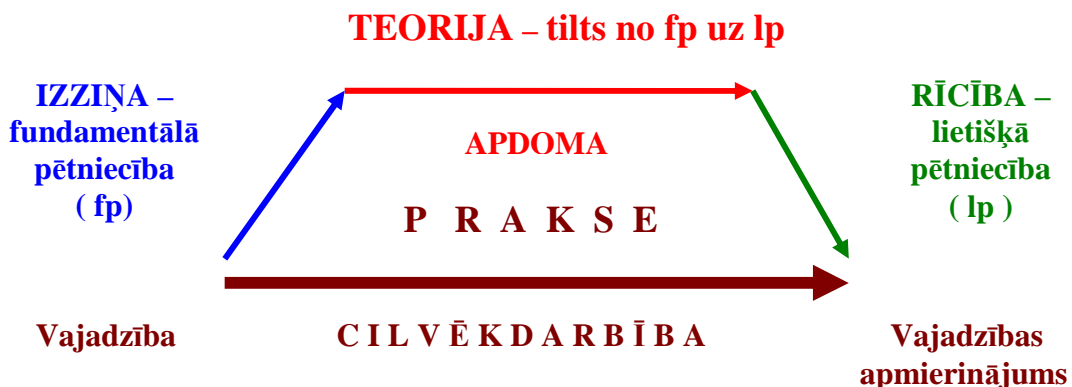
1.daļa. PĒTNIECĪBA – kas tā tāda un kāpēc?

Pētniecība ir īpaša cilvēkdarbība, lai apmierinātu vajadzību novērst tādas dzīves pieredzes trūkumu, kura ir nepieciešama kādas noteiktas vajadzības apmierināšanai.

Īstenojot pētniecību, tiek iegūsta **jauna** dzīves pieredze (vispirms jau zināšanas, bet ne tikai!)

Pētniecība kā sākotnējas vajadzības apmierināšanai pakārtota cilvēkdarbība var īstenoties ikvienas cilvēkdarbības īstenošanas gaitā gan cilvēkdarbības teorijas izveides – izziņas posmā, gan izveidotās teorijas izmantošanas – rīcības posmā.

Cilvēkdarbību universālā struktūra (dzīves fraktālis)

I e v ē r o s i m – ikvienu saprātīgu cilvēkdarbību vienmēr un visur ievada **izziņa**, kam seko izzinātā **apdoma** un tad apdomāta **rīcība**. Tātad arī pētniecība vienmēr sākas ar izziņu, kuru gan lietīšķajā pētniecībā sauc citādi, lietojot specifisku vārdu “projektēšana”, kamēr fundamentālajā pētniecībā vārdus “izziņa” un “pētniecība”, diemžēl joprojām tradicionāli identificē.

Ikvienu cilvēka dzīvē, apmierinot visdažādākās cilvēka dzīves vajadzības, pētnieciskā darbība norit visu mūžu, jo nemitīgi rodas **jauna** dzīves situācijas, kuras prasa atbilstošas izpētes – noteiktas problēmas risināšanu. Tā ir jautājumos “kas tas ir, kāpēc tas tā ir, ko, kāpēc un kā darīt?” neziņas novēršana, radot efektīvas atbildes uz šiem būtiskajiem jautājumiem.

Citiem vārdiem, arī ikvienu pētniecība kā specifiska cilvēkdarbība satur šos trīs secīgos posmus – **izziņa**, **apdoma**, **rīcība** un **pētniecībā iegūst jaunu dzīves pieredzi plašākā nekā tikai jaunu zināšanu nozīmē**. Zināšanas ir visu apzināto cilvēkdarbību pamats, taču tikai pamats.

Lietīšķās pētniecības kā specifiskās cilvēkdarbības pirmais posms, kas arī pēc būtības nozīmē izziņu - jaunu zināšanu radišanu par to, kā īstenot nepieciešamo rīcību, praksē netiek saukts par izziņu, bet tiek lietots termins “projektēšana”. Fundamentālajā pētniecībā tās pirmais - izziņas posms savukārt ir atbilstošās parādības tiešas vai netiešas novērošanas posms.

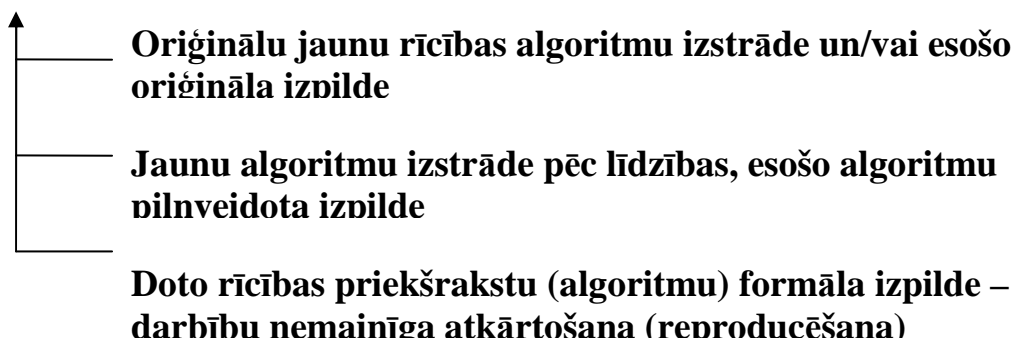
2.daļa. Pētniecības pamatveidi

PĒTNIECĪBA	Mākslinieciskā	Zinātniskā	Saimnieciskā
Lietišķā	Dizains	Tehnika	Ekonomika
Fundamentālā	Māksla	Zinātne	Politika
Izglītojošā	Māksla un Dizains	Zinātne un Tehnika	Politika un Ekonomika
	Jūtas Tēli, izjūtas, Emocijas	Prāts Jēdzieni, izpratne, Atziņas	Griba Mērķi, izdarība, Darbi

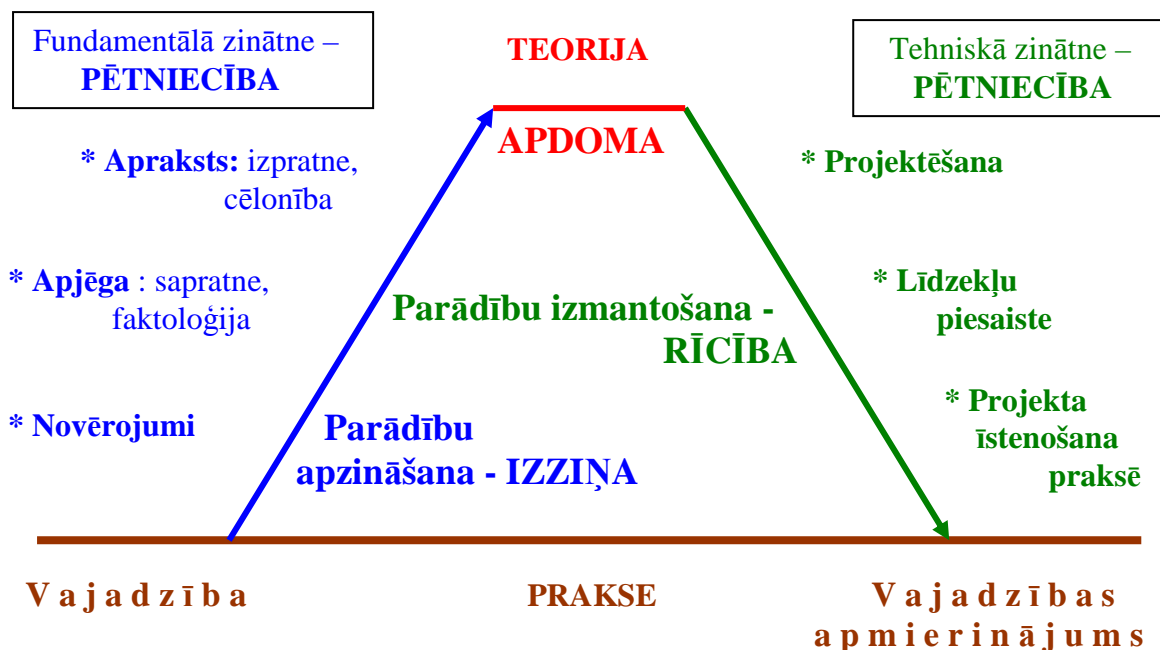
Zinātniskās pētniecības galvenie raksturojumi

Parādības (lietas un/vai lietu mainības) zinātniskais pētījums	Faktoloģija (kas, kad, kur un kā notiek)		Cēlonība (kāpēc tas, tad, tur un tā notiek)	
<i>Realitāte</i>	•	•	•	•
<i>Precizitāte</i>	•	•	•	•
	<i>Saturs</i>	<i>Forma</i>	<i>Saturs</i>	<i>Forma</i>

Pētniecības radošuma līmeņi

ZINĀTNISKĀS PĒTNIECĪBAS PAMATVEIDI

PĒTNIECĪBA – neziņas kā pieredzes trūkuma novēršana jeb problēmu risināšana, lai, veicot atbilstošu cilvēkdarbību, apmierinātu konkrētu dzīves vajadzību!

Fundamentālās zinātniskās pētniecības darbības (ZPD) galarezultāts ir parādības (lietas un/vai procesa) **zinātniskais apraksts jeb modelis**. Lietišķās jeb tehniskās zinātniskās pētniecības darbības galarezultāts – nepieciešamās lietas un/vai procesa kā **lietišķās izstrādes paraugs**.

3.daļa. Izglītojošā pētniecība

Izglītojošā pētniecība aptver īpaši organizētas gan fundamentālās, gan lietišķās pētniecības jomas, patstāvīgi un radoši veicot pasaules parādību gan zinātnisko, gan māksliniecisko, gan saimniecisko apzināšanu.

Izglītojošā pētniecība, saknota cilvēku iedzimtajā ziņkārē un pētniecības fundamentālās sūtības motivēta, izsenis ir efektīvākais pedagoģiskās darbības īstenošanas veids patstāvīga un radoša cilvēka garīgajai attīstībai.

Pilnvērtīga (fundamentālās un lietišķās) cilvēku pētnieciskās darbības apzināšana mūsdienu pedagoģiskajā procesā ir īpaši aktuāls uzdevums.

Pētniecības darbībā kopsaistīti īstenojas visas trīs cilvēka garīgās darbības - sistēmiskās domāšanas pamatveidi: **analīze** (veselā daļu apzināšana), **salīdzināšana** (lietu un procesu atšķirību resp. pasaules parādību daudzveidības apzināšana) un **sintēze** (veseluma kā kopsaistītu daļu veidojuma apzināšana).

Visa mūsu DZĪVE - viens LIELS PĒTĪJUMS

Zinātniskās vispārīzglītojošās pētniecības pamatuzdevums - **attīstīt zinātnisko domāšanu** tās atbilstošai izmantošanai daudzveidīgo dzīves vajadzību apmierināšanā

F u n d a m e n t ā l ā s ZINĀTNISKĀS PĒTNIECĪBAS DARBĪBA (ZPD)

ZPD procesa īstenojums

Pētījuma S Ā K U M S

Interesējošās parādības **pētījuma vajadzības apzināšana**, pētījuma mērķa uzstādīšana : problēmas nostādne – kas un kāpēc jāpēta?

Pētījuma G A I T A

1.posms: IZZIŅA - **pētījuma datu ieguve** oriģinālu novērojumu un/vai saziņas ceļā no jau esošajiem informācijas avotiem.

2.posms: APDOMA - **datu apstrāde / izzināto fakti apjēgšana - saprašana** – pētījuma atsevišķo starprezultātu izveide.

3.posms: RĪCĪBA - **parādības izpratni sniedzoša modeļa izstrāde** / apjēgto fakti sintēze un atbilstoši pamatoti secinājumi un priekšlikumi izveide.

Pētījuma B E I G A S

Veiktā **pētījuma vajadzības apmierinājuma raksturojuma izveide**, pētījuma mērķa sasniegtības raksturojums : kāds ir problēmas atrisinājums, proti, kāda ir jauniegūtā dzīves pieredze un kā to izmantot?

Citiem vārdiem – pētījuma beigu posmā ir jādod atbildes uz sākotnēji uzdotajiem jautājumiem: kas, kā un kāpēc būtu jādara, lai apmierinātu sākotnējo dzīves vajadzību. Vai ir sasniegts sākotnēji izvirzītais pētniecības mērķis, kāda ir pētījuma rezultātu zinātniskā un praktiskā kvalitāte (piemērotība jeb atbilstība sākotnējās vajadzības apmierināšanas īstenošanai)?

ZPD pārskata izveide

Pēc ZPD kā mērķtiecīga procesa sākuma, trīs pamatposmu un beigu posma īstenošanas gan fundamentālo, gan lietišķo pētījumu noslēgumā notiek veiktā ZPD pārskata izveide. **Pārskats ir iespējami īss, skaidrs un izsmeļošs veiktā pētījuma raksturojums.** Ievērosim – zinātniskās pētniecības darbības īstenošana nav zinātniskā darba rakstīšana, tā nav tikai ZPD pārskata rakstīšana un sekojoša tā publiskošana. Pētniecība ir atbilstoši kopsaistītu darbību kā daļu veidots veselums, katru no šīm daļām rūpīgi un pārdomāti izstrādājot un apvienojot vienotā veselumā. **Darbu neraksta, to izstrādā.** Raksta paveiktās darbības pārskatu, kurā tiek akcentēti iegūtie rezultāti.

Protams, fundamentālo un lietišķo zinātnisko pētījumu gadījumos katrā no tiem tiek lietota specifiska terminoloģija, kas bieži vien rada grūtības apzināt pētniecības universālo raksturu. Piemēram, lietišķo pētījumu sākotne – mērķa uzstādījums tiek saistīts ar pētījuma *h i p o t ē z e s* izvirzīšanu, kamēr fundamentālo pētījumu gadījumā izvirza atbilstošo pētījuma *j a u t ā j u m u*. Šīs grūtības parasti sastop pedagogi, kuri seko tikai viena vai otra veida pētniecības algoritmiem un līdz ar to savā praksē atbilstoši nepilnīgi īsteno izglītojošo pētniecību. **Mūsu izglītojošajā darbībā pašlaik pārlietu dominē lietišķā pētniecība un šodien ir ļoti nepieciešama abu pētniecības veidu sistēmiska (kopsaistoša) līdzsvarošana.**

Atgādināsim vēlreiz, ka lietišķa ZPD gadījumā 1.posms aptver praktiskās izstrādnes projektēšanu, tam seko otrais – izstrādnes projekta praktiskai īstenošanai nepieciešamo līdzekļu piesaistes posms, bet trešajā posmā notiek izstrādnes eksperimentālā parauga izveide un pārbaude. Fundamentālo ZPD gadījumā attiecīgi tiek aptverta parādību novērošana, kam seko iegūto datu apjēga un parādības apraksta jeb teorētiskā modeļa (teorijas) izveide.

ZPD pārskata struktūra

Ievads: izvēlētās parādības - pētījuma tēmas pamatojums,
darba mērķis un uzdevumi.

1.daļa – autora(-es) izveidots esošās tematiskās informācijas analītiski vērtējoši sintezēts pārskats (pārskata izveides metodika, esošās informācijas/datu ieguve un apstrāde, iegūtie rezultāti, to vērtējums).

2.daļa – autora(-es) veikts oriģināls praktisks pētījums (praktiskā pētījuma metodika, jaunas informācijas - datu ieguve un apstrāde, iegūtie rezultāti).

3.daļa - autora (-es) pētījuma gaitas un iegūto rezultātu apspriešana (salīdzināšana ar citiem pētījumiem, rezultātu zinātniskuma [precizitātes un realitātes] vērtējums).

Nobeigums: pašvērtējošs pētījuma rezultātu apkopojums,

secinājumi un priekšlikumi kā atbildes uz ievadā izvirzīto pētījuma jautājumu vai hipotēzi (secinājumi un priekšlikumi tiek sintezēti, izmantojot ZPD pārskata 1. un 2.daļā gūtos, 3.daļā apspriestos rezultātus)

ZPD procesa un pārskata kopsaistība

ZPD pārskats 	Ievads (pētījuma aktualitātes pamatojums, ZPD mērķis un uzdevumi)	1.daļa Esošās informācijas ieguve un vērtējoša apdoma (salīdzināšana, analīze un sintēze)	2.daļa Autora paša oriģinālās informācijas ieguve un apstrāde - autora paša rezultātu ieguve	3.daļa Pētījuma gaitas un tajā iegūto rezultātu apspriešana (salīdzināšana, analīze un sintēze)	No-beigums ZPD rezultātu pašvērtējošs apkopojums, pamatoti secinājumi un priekšlikumi
S ā k u m s (Vajadzība - problēmas nostādne)	*				
Sākotnējo datu ieguve (novērojumi, saziņa)		*	*	*	
Datu apstrāde: FAKTOLOĢIJA faktu sapratne APJĒGA		*	*	*	
Datu apstrāde: CĒLONĪBA faktu izpratne APRAKSTS		*	*	*	
B e i g a s (Vajadzības apmierinājums - problēmas atrisinājums)					*

ZPD pārskata ziņošana / prezentācija / publicēšana

Pēc paveiktā ZPD pārskata izveides par zinātnisko pētījumu tiek ziņots sabiedrības grupai, kura bija un ir īpaši ieinteresēta dotā pētījuma veikšanā.. Paveiktā pētījuma ziņojums, kas parasti ir pētījuma pārskata īss, skaidrs un izsmeļošs kopsavilkums, var īstenoties gan rakstiskā veidā (zinātniska monogrāfija vai raksts zinātnisko rakstu krājumā, zinātnisko konferenču materiālu kopā vai speciālā žurnālā). Īpaši nozīmīgs ir arī atbilstoši ilustrēts mutisks ZPD pārskata ziņojums - prezentācija atbilstoša referāta veidā zinātniskajās konferencēs, simpozijos, semināros un tml. publiskos pasākumos

Izglītojošās zinātniskās pētniecības darbi tiek prezentēti ne tikai kā referāti skolēnu/studentu zinātniskajās konferencēs, šodien tie var būt arī atbilstošu kontroldarbu, ieskaīšu, vai eksāmenu darbi. Te vairs nedominē formāli iegaumētās jeb iezubrītās informācijas atprasīšana - formālā pārbaude. Tradicionālajā skolēnu/studentu sasniegumu vērtēšanā šodien ienāk izglītojošā pētījuma daļu un /vai kopsavilkuma prezentācija, apspriešana un vērtēšana. Šīs prezentācijas parasti notiek seminārtipa nodarbībās ar visu ieinteresēto personu (parasti jau skolēnu un skolotāju, studentu un profesoru) aktīvu līdzdalību.

NOBEIGUMAM - par to, kā gribam dzīvot - kāda ir mūsu dzīvei nepieciešamā dzīves pieredze ?

Kādu kam izglītību kādai dzīvei ?

IZGLĪTĪBA - dzīves pieredze dzīvei		Dzīves VIRZĪBAI	EKSISTENCEI dzīvē	Dzīvesvide ↓
ZINĀTNISKĀ	Dominē PRĀTS (atziņas, jēdzieni - <i>izpratne</i>)	Fund. un lietišķā pētniecība	Dzīvesvides uzraudzība, apkope, atjaunošana	Dabasvide Cilvēkvide Tehnovide
SAIMNIECISKĀ	Dominē GRIBA (vajadzības, līdzekļi - <i>izdarība</i>)	Saimnieciskā jaunrade	Zinātnes un mākslas sasniegumu izmantošana	Dabasvide Cilvēkvide Tehnovide
MĀKSLINIECISKĀ	Dominē JŪTAS (emocijas, tēli - <i>iztēle</i>)	Radošai iedvesmai	Sadzīvei, izklaidei	Dabasvide Cilvēkvide Tehnovide

Mūsdienu attīstītajās Rietumu patērētāju sabiedrībās pašlaik sāk draudoši pietrūkt gan fundamentālās, gan lietišķās zinātniskās pētniecības speciālistu, tāpēc arī pašlaik īpaši aktuāla kļūst pilnvērtīgi apzināta un īstenota izglītojošā pētniecība vismaz elitārajās izglītības iestādēs. Patērētājiem, nemaz jau nerunājot par pārtērētājiem, visai drīz var pietrūkt ko tērēt - ko tad?

Mēs visi šodien esam būtisku pārmaiņu procesā, kas īpaši prasa pilnvērtīgi attīstītu visu kopsaistībā apziņošo - sistēmisko domāšanu !

Vēlu Jums visiem veiksmi savas izvēles izdarīšanā un tās sekojošā īstenošanā!

Pasaulei, Eiropai, Latvijai šodien ir ļoti nepieciešami gudri un godīgi, patstāvīgi un radoši dzīvot (domāt un darīt) spējīgi cilvēki!

Pauls Dāle

VĒROJUMI UN PĀRDOMAS
PAR CILVĒKU UN GARA KULTŪRU

RĪGA 1994 (atkārtots izdevums)

*****

Izvēlēti citējumi

DZĪVES VALDNIKI

Laimīgas ir tautas, kuras valda un vada stipri, taisnīgi un gudri karaļi un valdnieki. Taču karaļu pasaulē ir maz, ne visi tie gudri un stipri, - īsti un lieli valdnieki. **Vēl laimīgāka ir tauta, ja tai ir daudz cilvēku, kuri ir un var būt dzīves valdnieki,** - valdnieki un uzvarētāji bez troņa, sceptera un citām ārējām goda un varas zīmēm, bet ķēnišķīgi bagāti un stipri garā, iekšējā spēkā un gudrībā, dvēseles brīvībā un ikdienas darbā. Tie uzvar dzīvi, likteni un nāvi, jo nāvi uzvar tas, kas tās nebaidās un droši līdz galam nostaiģā mūža gaitas, piepildīdams savu sūtību, savu „es”.

Dzīves valdnieku likumi un spēks ir ticība sev, dzīvei un mūžībai, pašsavaldība, drosme, pacietība un izturība, cieņa pret pienākumu un darbu, patiesa laipnība pret savu tuvāko, uzticība garam, radīšana un dzīves veidošanas prieks. Viņus apgardo dziļa godbijība pret likumu, kas stāv pāri cilvēkam un cilvēka varai, viņi ir gatavi nest upurus, ja pienākums to prasa.

.....

Dzīves valdnieki mīl dzīvi un prot to darīt skaistāku, pilnīgāku.

.....

Dzīves valdnieki neļauj dzīvei palikt par „garām palaistu izdevību virkni”, jo viņi ir droši iecerētāji un stipri izdarītāji.

.....

Par dzīves valdnieku un meistarū var kļūt ikviens, kam piemīt gribas stiprums, gara spēks, drosme, neatlaidība, ikviens, kas dzīvi neapsūdz un nenolād, bet apliecina un svētī to, dara to bagātāku, skaistāku, ikviens, kas cīnās un kuram dzīve liek uzvaras vainagu, ko svētījis pats Dievs. Neviena diena, neviena stunda nav par vēlu, lai pēc šī vainaga sniegtos, ja tikai sevī sadzirdam aicinājumu: **„Esi un topi dzīves valdnieks!”**